

Muzeum UMCS — próba odtworzenia początków

Wkrótce minie 9 lat pracy Muzeum UMCS. Czas po temu, by ukazać kulisy powstawania tej placówki, która już na dobre wrosła w organizm naszej uczelni i chyba znana jest akademickiemu środowisku.

Pierwszym, który pisemnie wyraził myśl utworzenia specjalnego muzeum uczelni, był doc. dr Kazimierz Sand z Wydziału Prawa i Administracji UMCS¹. Swoje sugestie skierował do rektora UMCS prof. dra hab. Wiesława Skrzydły w dniu 7 kwietnia 1976 r. Doc. K. Sand uzasadnił potrzebę utworzenia muzeum. Przedstawił jednocześnie swoją koncepcję placówki muzealnej i zaproponował rektorowi powołanie specjalnej komisji złożonej z historyków UMCS, której zadaniem byłoby szczegółowe opracowanie koncepcji muzeum, określenie zadań i celów takiej placówki.

Sprawa utworzenia muzeum poświęconego historii i działalności UMCS była tematem posiedzenia Kolegium Rektorskiego UMCS w dniu 30 kwietnia 1976 r.² Wniosek w tej sprawie złożył doc. K. Sand. Kolegium Rektorskie poparło wniosek i zobowiązało Dział Administracyjno-Organizacyjny do przygotowania odpowiednich wniosków. Na kolejnym posiedzeniu Kolegium Rektorskiego w dniu 4 czerwca 1976 r. podjęto decyzję w sprawie rozpoczęcia prac przygotowawczych zmierzających do zorganizowania muzeum Uniwersytetu. W związku z tym rektor UMCS prof. Wiesław Skrzydło powołał zespół, którego zadaniem było opracowanie koncepcji organizacji muzeum oraz jego funkcji. W skład zespołu weszli: prof. dr Tadeusz Mencil — kierownik Zakładu Historii Nowożytnej, doc. dr K. Sand — kierownik Zakładu Prawa Administracyjnego i Nauki o Administracji oraz doc. dr hab. Józef Szymański z Zakładu Historii Średniowiecznej³.

Przez pewien czas zespół jako jednostka organizacyjna nie funkcjonował, gdyż brak w nim było osoby kierującej. Członkowie zespołu — doc. K. Sand i doc. J. Szymański nadesłali ogólnikowe koncepcje przyszłego muzeum. Obaj uważali sprawę utworzenia muzeum za wielce słuszną, natomiast samą koncepcję i funkcję, jaką ma ono spełniać, traktowali zupełnie odmiennie. Doc. K. Sand położył nacisk na muzeum jako zbiór pamiątek związanych z historią Uniwersytetu, które w pierwszej fazie miałyby charakter swoistej izby pamiątek⁴. Koncepcja doc. J. Szymańskiego szła w kierunku stworzenia z muzeum nie tylko wystawy ekspozycji, ale uczynienia z niego poważnego warsztatu naukowego⁵. Przedstawione koncepcje muzeum były tematem dyskusji na posiedzeniu w dniu 15 października 1976 r. Rektor UMCS prof. W. Skrzydło zaproponował poza tym, by w skład zespołu wszedł też jeden z dyrektorów administracyjnych, ze względu na to, że wszelkie poczynania związane są z przedsięwzięciami natury administracyjno-finansowej. Kolejne spotkanie zespołu odbyło się 29 października 1976 r.⁶ Uczestniczyli w nim: prorektor UMCS prof. dr hab. Ryszard Orłowski, doc. K. Sand i doc. J. Szymański. Doc. K. Sand był nadal zwolennikiem muzeum w tradycyjnym kształcie, unaoczniającym określo-

¹ Archiwum UMCS, Muzeum UMCS — Materiały dotyczące zorganizowania muzeum (1976—1980), sygn. 1 s. 1—2.

² Tamże s. 3.

³ Tamże s. 4—6.

⁴ Tamże s. 9.

⁵ Tamże s. 7—9.

⁶ Tamże s. 11—14.

ne tendencje rozwojowe uczelni. Byłaby to swoista izba pamięci⁷. Koncepcja doc. J. Szymańskiego była w pewnym zakresie zbieżna z propozycjami doc. K. Sanda, wykraczała jednak w wielu momentach poza przedstawiony przez niego schemat. Doc. J. Szymański od ostatniego spotkania rozszerzył swoje spojrzenie na kwestię muzeum o zagadnienie archiwum uczelni. Jego zdaniem słuszne byłoby powiązanie muzeum z archiwum⁸. W czasie dyskusji położono nacisk na wypracowanie koncepcji statusu prawnego przyszłego muzeum, zapewnienie strony finansowej, zapewnienie bazy lokalowej na przyszłość. Wyznaczono także osoby odpowiedzialne za zebranie materiałów dotyczących statusu prawnego muzeów Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie, Uniwersytetu Warszawskiego i Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu oraz za opracowanie statusu prawnego muzeum UMCS na podstawie zebranych materiałów. Podczas tego spotkania przedstawiono też wstępne propozycje uregulowań prawnych przyszłego muzeum. Zaproponowano dwa rozwiązania problemu⁹. Przewodniczący spotkaniu prorektor UMCS prof. R. Orłowski zaproponował poza tym skład osobowy zespołu do spraw organizacji muzeum¹⁰. Przewodniczącym zespołu został doc. J. Szymański, a członkami: prof. T. Mencil, doc. K. Sand, dr Leszek M. Rouppert — dyrektor administracyjny UMCS, mgr Adam Altman — radca prawny. Dwaj ostatni członkowie zespołu powołani zostali w jego skład na mocy specjalnych pism z dnia 6 listopada 1976 r.¹¹

Przewodniczący Zespołu do spraw organizacji muzeum opracował projekt memoriału do Senatu Akademickiego w sprawie utworzenia Muzeum i Archiwum UMCS. Przesłał go wszystkim członkom zespołu oczekując uwag co do swoich propozycji¹². W projekcie memoriału doc. J. Szymański uściślił wcześniejsze swoje propozycje. W punktach 1—4 określił status przyszłej placówki muzealnej i archiwalnej uczelni¹³. W punkcie 5 szeroko omówił cele Muzeum i Archiwum UMCS¹⁴. W punktach 6—9 zaproponował rozwiązania organizacyjne dające gwarancje należytego wypełniania przez Muzeum i Archiwum UMCS ich celów i zadań¹⁵. Przewodniczący Zespołu zaproponował też kolejne zebranie w dniu 19 listopada 1976 r. w celu omówienia ostatecznego brzmienia memoriału.

Zgodnie z wcześniejszymi ustaleniami UMCS zwrócił się do rektorów Uniwersytetu Jagiellońskiego, Uniwersytetu Warszawskiego i Uniwersytetu Mikołaja Kopernika z prośbą o udostępnienie posiadanych aktów normatywnych regulujących organizację muzeum¹⁶. Pozytywną odpowiedź nadesłał jedynie Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu¹⁷, ale ze względu na charakter muzeum przy UMK (muzeum przyrodnicze), przyjęte tam rozwiązania prawne i organizacyjne nie mogły być wzorem. W UMCS wypracowano zgoła odmienną koncepcję muzeum i archiwum. W tej sytuacji rektor UMCS powołał doraźną Komisję ds. Muzeum i Archiwum UMCS. Przewodniczącym Komisji został doc. J. Szymański, a członkami: Witold Borowiec (Dział Gospodarczy)¹⁸, mgr Marta Jezierkowska (kierownik Działu Organizacyjnego)¹⁹, mgr Kazimierz Maliszewski (główny specjalista Archiwum UMCS)²⁰, dr Józef Marszałek (Zakład Historii Najnowszej)²¹, prof. T. Mencil (kierownik Zakładu Historii Nowożytnej)²², dr L. M. Rouppert (dyrektor administracyjny UMCS)²³, doc. K. Sand (kierownik Zakładu Prawa Administracyjnego

⁷ Tamże s. 12; por. s. 1, 9.

⁸ Tamże s. 12.

⁹ W gestii ministra: jednostka międzywydziałowa, jednostka pozainstytutowa, jednostka Biblioteki Głównej. W gestii rektora w dwóch płaszczyznach działalności: podstawowej, administracyjnej; tamże s. 17.

¹⁰ Tamże s. 12—13.

¹¹ Tamże s. 24, 25.

¹² Tamże s. 18—23.

¹³ Tamże s. 19.

¹⁴ Tamże s. 19—21.

¹⁵ Tamże s. 21—23.

¹⁶ Tamże s. 26, 27, 28.

¹⁷ Tamże s. 30, 31.

¹⁸ Tamże s. 32.

¹⁹ Tamże s. 33.

²⁰ Tamże s. 34.

²¹ Tamże s. 35.

²² Tamże s. 36.

²³ Tamże s. 37.

i Nauk o Administracji)²⁴, dr Barbara Trelińska (Zakład Nauk Pomocniczych Historii)²⁵, dr Mieczysław Wieliczko (Zakład Historii Najnowszej)²⁶. Pierwsze zebranie tej komisji odbyło się 6 stycznia 1979 r. Dyskusja wokół problemu organizacji muzeum i archiwum miała kilka wątków. Głównym wątkiem była kwestia łącznego lub oddzielnego traktowania muzeum i archiwum²⁷. Przeważała koncepcja dwóch oddzielnych placówek, chociaż możliwość połączenia ich nie została zupełnie wykluczona. Drugim wątkiem dyskusji była kwestia koncepcji muzeum. Przedstawiono kilka wariantów rozwiązań. Generalnie muzeum miałyby być placówką otwartą i realizującą ekspozycję muzealną dotyczącą historii UMCS do ok. 1950 r. oraz głównych tendencji rozwojowych²⁸.

Istotnym problemem była też lokalizacja przyszłego muzeum. Propozycje oscylowały od sali nr 1419 w Rektoracie, poprzez salę im Juliana Marchlewskiego w gmachu Wydziału Prawa i Administracji przy pl. Litewskim 5, do sali Ośrodka Pracy Ideowo-Wychowawczej KU PZPR UMCS w gmachu Biblioteki Głównej UMCS. Ta ostatnia propozycja przyjęta została przez doraźną Komisję ds. Muzeum i Archiwum UMCS. W czasie spotkania wyznaczono także osoby odpowiedzialne za opracowanie scenariusza stałej wystawy w muzeum²⁹. Grupa ta rozpoczęła wkrótce gromadzenie pierwszych eksponatów. Okazało się rychło, że nie jest to — wbrew pozorom — zadanie łatwe. Grupa odpowiedzialna za scenariusz nie miała np. egzemplarza „Dziennika Ustaw” nr 9 z 25 października 1944 r., zawierającego m.in. Dekret o utworzeniu Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej. Wspomniany numer tego dziennika przekazało w darze dla Muzeum UMCS Wojewódzkie Archiwum Państwowe w Lublinie³⁰. Dzięki uprzejmości Archiwum Akt Nowych w Warszawie ekspozycja w muzeum mogła wzbogacić się o protokół posiedzenia Polskiego Komitetu Wyzwolenia Narodowego z 23 października 1944 r.³¹ Nie inaczej było z innymi eksponatami. Dzięki jednak poszukiwaniom twórców scenariusza udało się we wrześniu 1980 r. na tyle zgromadzić eksponatów, by można było zorganizować stałą wystawę obrazującą historię i dzień dzisiejszy UMCS.

Oficjalne otwarcie placówki muzealnej UMCS odbyło się 3 października 1980 r.³² W ślad za tym władze UMCS przekazały informację o otwarciu Muzeum UMCS do szeregu instytucji organizujących życie turystyczne w mieście i regionie oraz do redakcji lubelskiej prasy codziennej³³.

Etap tworzenia muzeum Uniwersytetu zamknęło zarządzenie rektora UMCS prof. W. Skrzydły w sprawie zmian organizacyjnych na Wydziale Humanistycznym. Mocą tego zarządzenia muzeum stało się częścią składową Zakładu Nauk Pomocniczych Historii i Bibliotekoznawstwa jako Pracownia „Muzeum UMCS”³⁴.

Muzeum rozpoczęło swoją codzienną działalność służąc środowisku akademickiemu i miastu, nie doczekalo się jednak formalnego zatwierdzenia statutu. Do dziś muzeum pracuje w oparciu o projekt memoriału do Senatu UMCS w sprawie utworzenia Muzeum i Archiwum UMCS autorstwa doc. J. Szymańskiego³⁵, w części dotyczącej działalności muzealnej.

²⁴ Tamże s. 38.

²⁵ Tamże s. 39.

²⁶ Tamże s. 40.

²⁷ Doc. J. Szymański postulował utworzenie łącznej placówki muzeum i archiwum i nadania jej charakteru naukowego. Obie placówki razem gromadziłyby materiały o historycznym znaczeniu dla UMCS, inicjowałyby badania nad jego dziejami oraz tworzyłyby dokumentację. Prof. T. Mencil optował za zachowaniem podziału na muzeum i archiwum; postulował jednocześnie podział komisji na dwie części, które zajęłyby się organizowaniem odpowiednich placówek; tamże s. 41.

²⁸ Tamże s. 42.

²⁹ Tamże s. 43.

³⁰ Tamże s. 44, Zbiory muzealne Muzeum UMCS, Muzealia artystyczno-historyczne, 284/M.

³¹ Zbiory muzealne, Muzealia, 20/M.

³² Kurier Lubelski 1980 nr 229 s. 4.

³³ Archiwum UMCS, Muzeum UMCS — Materiały, s. 45, 46, 47, 48, 49.

³⁴ Tamże s. 50.

³⁵ Por. tamże s. 18—23.